

Els educadors socials als centres de secundària: obrint les escoles a la comunitat

Begoña Ferretjans

Margalida Llull

Belén Pascual

M. Antònia Gomila

RESUM

Als darrers anys han anat canviant tant la realitat com les demandes dels centres educatius, alhora que ho fa el model i la forma de concebre les relacions entre l'escola i la comunitat. Aquest canvi contextual implica la consideració de nous perfils professionals que puguin aportar alternatives que augmentin la capacitat dels equips educatius per fer front a aquestes noves realitats i enforteixen la connexió dels centres amb la comunitat. A les Illes Balears, des del curs 2017-18 (i partint d'una experiència anterior de 2008), els professionals de l'educació social entren a formar part dels centres educatius de secundària com a Tècnics d'Intervenció Socio-comunitària (TISOC). La finalitat d'aquest article és fer un balanç de la intervenció dels TISOC, a partir del procés d'autoavaluació realitzat per part dels mateixos professionals i les avaluacions realitzades per part dels centres educatius. Són valorats positivament els següents aspectes: (a) la capacitat de millora de la comunicació i coordinació del centre amb l'exterior; (b) la seva versatilitat; (c) el rol de mediador que exerceixen (als centres i entre les famílies i els centres); (d) la seva aportació en la reducció de la conflictivitat, i el foment de la cooperació i del treball en xarxa amb la comunitat; (e) l'obertura de nous àmbits d'actuació i intervencions conjuntes. Com a repte de millora es destaca, entre d'altres, la necessitat d'evitar tendències intervencionistes que no permetin desenvolupar, des d'una perspectiva inclusiva, intervencions de caire preventiu.

RESUMEN

En los últimos años ha ido cambiando tanto la realidad como las demandas de los centros educativos, a la vez que también lo hace el modelo y la forma de concebir las relaciones entre la escuela y la comunidad. Este cambio contextual implica la consideración de nuevos perfiles profesionales que puedan aportar alternativas que aumenten la capacidad de los equipos educativos para afrontar estas nuevas realidades y fortalezcan la conexión de los centros con la comunidad. En las Illes Balears, desde el curso 2017-18 (y partiendo de una experiencia anterior de 2008), los profesionales de la educación social entran a formar parte de los centros educativos de secundaria como Técnicos de Intervención Socio-comunitaria (TISOC). La finalidad de este artículo es hacer un balance de la intervención de los TISOC, a partir del proceso de autoevaluación realizado por parte de los mismos profesionales y las evaluaciones realizadas por parte de los centros educativos. Son valorados positivamente los siguientes aspectos: (a) la capacidad de mejora de la comunicación y coordinación del centro con el exterior; (b) su versatilidad; (c) el rol de mediador que ejercen (en los centros y entre las familias y los centros); (d) su aportación en la reducción de la conflictividad, fomento de la cooperación y trabajo en red con la comunidad; (e) la apertura de nuevos ámbitos de actuación e intervenciones conjuntas. Como reto de mejora se destaca, entre otros, la necesidad de evitar tendencias intervencionistas que no permitan desarrollar, desde una perspectiva inclusiva, intervenciones preventivas.

I. INTRODUCCIÓ

En les societats actuals l'escola és entesa com una comunitat social d'aprenentatge i inclusió (Ortega Esteban, 2009). La necessitat de donar resposta a les demandes de les escoles de reforçar els vincles entre l'escola i la comunitat (Parcerisa, 2008; Galán i Castillo, 2008) i desenvolupar estratègies per al treball col·laboratiu ha generat la demanda d'incloure l'educació social i les intervencions socioeducatives dins el sistema educatiu formal. Algunes veus, des de diferents àmbits de l'esfera

social i de l'educació, argumenten la necessitat d'incorporar professionals amb una base formativa en l'educació social, la intervenció social amb poblacions en risc en el sistema educatiu reglat amb funcions específiques orientades a servir de pont entre l'escola, les famílies i la comunitat (Vilar Martín, 2016). Els educadors socials són mediadors idonis entre l'escola i altres agents educatius, com la família i la comunitat (Ortega Esteban, 2014).

La definició de funcions i tasques específiques d'aquests professionals als centres educatius encara és objecte de discussió, però sembla haver-hi un consens general en el seu paper de mediador entre la família, l'escola i la comunitat i promotor de la participació activa d'aquests agents educatius (Méndez, 2007; COPESA, 2007; Arrikaberri *et al.*, 2013; Ortega Estéban, 2014; Martín Villar, 2016). També dins l'àmbit de la convivència (González i Serrate, 2013) i dins la prevenció (Menacho, 2013).

El reconeixement i l'acceptació dels educadors socials a les escoles, tant per part de les institucions educatives com per part del professorat i les famílies, és un aspecte que encara s'està construint (Castillo, 2013) i implica canvis rellevants en la forma de concebre l'escola i les seves relacions amb la comunitat. Implica també canvis en la concepció teòrica dels processos d'ensenyament i aprenentatge així com dels rols de la denominada educació formal i no formal dins el sistema educatiu. A les Illes Balears, els tècnics d'intervenció sociocomunitària (TISOC), implantats als centres de secundària des del curs 2017-2018, es troben en aquesta posició ambivalent. Per una part, necessiten incorporar-se i formar part del claustre i del centre i conèixer bé les pràctiques, dinàmiques i la "cultura" escolar; però, per altra, necessiten situar-se en una posició "externa" a aquestes dinàmiques per tal de poder actuar. De fet, això els permet actuar de maneres que no són "pròpies" o innates de l'escola: intervenció socioeducativa, educació no formal, treball comunitari, etc. Això exigeix que la comunitat educativa compregui que a l'escola hi poden haver distints espais d'intervenció en els quals juguen factors, objectius i relacions diferents dels habituals a l'escola (Serrate, 2018). S'ha de tenir en compte que la incorporació de la figura de l'educador social dins les escoles també representa l'entrada en un àmbit que, fins fa poc, no s'ha considerat "tradicional" o "típic" del treball que es du a terme des de l'educació social (González i Serrate, 2013). Dins d'aquesta posició, el/la TISOC necessita construir tant la seva identitat com el seu lloc i reivindicar-los davant els altres agents de la comunitat educativa.

Als 18 centres que compten amb TISOC en el curs 2018-2019 s'han posat en marxa 47 programes d'actuació: 7 d'assetjament escolar, 14 de prevenció i d'absentisme, 14 d'atenció a alumnat que presenta indicadors de risc social, 7 de dinamització del treball comunitari i sociocultural i 5 de desenvolupament del Pla d'Acció Tutorial. Tots aquests programes han estat regulats per les instruccions de funcionament dels TISOC als centres de secundària establerts per la Conselleria (<http://www.caib.es/sites/diversitat/ca/TISOC/>). Aquestes dades representen un increment significatiu de les actuacions realitzades respecte el curs anterior (2017-2018), que sols va comptar amb 10 TISOC.

La finalitat d'aquest article és fer un balanç de la intervenció dels TISOC als centres educatius de les Illes Balears, a partir del procés d'autoavaluació realitzat per part dels mateixos professionals i les avaluacions realitzades per part dels centres educatius. Pel que fa a l'autoavaluació, l'article mostra el resultat del procés d'aprenentatge col·laboratiu de l'equip (GAC). Quant a les avaluacions externes, s'han considerat diferents qüestionaris emplenats per part dels professionals de la comunitat educativa.

Concretament, els objectius són els següents:

- Definir els àmbits d'actuació dels TISOC.
- Classificar les funcions i actuacions destinades a la prevenció i la intervenció.
- Conèixer els recursos de la comunitat que participen a cada àmbit.
- Conèixer la valoració de la figura dels TISOC als centres de secundària.

2. METODOLOGIA

L'equip dels TISOC ha creat un grup d'aprenentatge cooperatiu amb l'objectiu d'avaluar i millorar la pràctica professional a través de la posada en comú i discussió de les experiències, casos, idees, metodologies i eines que cada un ha posat en marxa en els seus respectius centres.

Tal com valoren les coordinadores, la formació d'un grup d'aprenentatge cooperatiu resulta "especialment interessant en un moment d'incertesa de la continuïtat de la figura, de construcció/definició de les funcions del TISOC i de necessitat de posar en valor la importància dels educadors socials en l'àmbit escolar". En aquest sentit, les sessions del GAC permeten generar coneixement a través de compartir i reflexionar sobre la pràctica professional del TISOC i, a partir d'aquí, concretar les accions i productes de coneixement, com són: un recull de bones pràctiques, un blog, vídeos, jornades professionals... i que són compartits i valorats per la resta d'agents de la comunitat educativa. De fet, s'inclou també una anàlisi de la valoració del rol dels TISOC als centres per part d'aquests agents (famílies, alumnat, professorat, agents externs...).

S'ha fet una formació prèvia des de l'EBAP per dur endavant el GAC, després de la primera sessió anomenada Moment Zero. Aquest Moment Zero és "l'espai de temps entre la gènesi de la idea i l'inici del projecte, on les persones realitzen conjuntament una anàlisi per determinar les característiques, condicions i demandes que exigeix el treball col·laboratiu en el si d'una comunitat de pràctica o d'un equip de projecte" (Muntada, 2017).

En aquesta sessió es va parlar de treballar dos blocs:

1. Treball els diferents àmbits d'actuació del TISOC.
2. Treball per a la millora del funcionament TISOC:
 - Formació.
 - Instruccions
 - Documents de feina

Al llarg del curs s'han fet reunions mensuals per illes i trimestrals tots junts.

Durant el Moment Zero es defineixen per part de l'equip GAC els objectius, actuacions i resultats que s'espera assolir. També s'exposen les capacitats, competències i habilitats que aporta cada un

dels membres, amb l'objectiu de repartir les tasques. En la mateixa sessió, s'estableixen també els possibles obstacles que poden sorgir en el procés, així com les actuacions i estratègies que permetran fer front a aquests obstacles. Una vegada definits, s'estableixen els rols de cadascú i els mecanismes de relació que permetran el funcionament del grup.

El treball per àmbits d'actuació permet definir tasques i funcions concretes, però també permet definir els agents interns i externs amb els quals es pot treballar, tant si constitueixen recursos com agents de col·laboració. L'anàlisi dels resultats del treball per àmbits permet veure com es va configurant la xarxa comunitària, a partir dels agents i recursos amb els quals es col·labora i el tipus de vincle que s'estableix amb ells.

En diferents trobades del GAC es treballen cada un dels àmbits, en una de les trobades es discuteix sobre la formació que han de rebre els TISOC, les instruccions per al funcionament del programa i els documents de feina resultants. En la darrera trobada es fa una valoració del rol del TISOC dins els centres, en relació no sols amb la posada en marxa o implementació de les iniciatives planificades sinó especialment amb el que es refereix a les relacions (interpersonals, dins els equips del centre, amb la comunitat educativa). En aquesta valoració, es posen de manifest les dificultats o obstacles amb què es troben i de quina manera afecten la construcció d'un espai propi dins l'àmbit escolar.

3. ELS ÀMBITS DE LA INTERVENCIÓ DELS TISOC

S'han establert vuit àmbits on els TISOC consideren prioritària la intervenció: absentisme escolar, assetjament escolar, consum i addiccions, menors institucionalitzats, diversitat sexual i identitat de gènere, gestió emocional, inserció sociolaboral i violència de gènere.

La taula següent recull les actuacions tant de prevenció com d'intervenció sorgides de la discussió dels GAC. Es tracta de possibles actuacions i/o línies d'acció concretes que els TISOC poden posar en marxa en els seus respectius centres.

QUADRE 1. TREBALL DE PREVENCIÓ I INTERVENCIÓ DE CADA UN DELS ÀMBITS	
PREVENCIÓ	INTERVENCIÓ
Absentisme escolar	
<ul style="list-style-type: none"> FEINA PRÈVIA: Traspàs de primària a secundària INFORMACIÓ/FORMACIÓ sobre el protocol absentisme DETECCIÓ I SEGUIMENT: risc d'absentisme, situacions d'absentisme i de retorn al centre, treball amb famílies 	<ul style="list-style-type: none"> Aplicació del protocol establert per la Conselleria. Entrevistes familiars. Entrevistes (tutories) individuals i grupals amb alumnes per disseny de seguiment, motivació i pla de feina. Visites a domicili. Observacions al pati.

PREVENCIÓ	INTERVENCIÓ
Assetjament escolar	
<ul style="list-style-type: none"> • SENSIBILITZACIÓ: • Taller d'habilitats socials • Tallers específics 	<p>Aplicació del protocol establert per la Conselleria.</p> <p>Pràctiques restauratives.</p> <p>Establiment de mesures d'alerta i observació per a la detecció precoç.</p>
Consum de drogues i addiccions	
<ul style="list-style-type: none"> • INFORMACIÓ/FORMACIÓ • Xerrades amb recursos externs (policia tutor, consulta jove...) • Tallers sobre consum responsable i perills associats al consum d'alcohol i altres drogues (cànnabis) • Tallers experiencials (exdrogoaddictes, ludòpates, ciberaddictes...) • Espai al pati: Consulta Jove • TREBALL INDIVIDUAL habilitats personals 	<p>Entrevistes individuals.</p> <p>Entrevistes familiars.</p> <p>Derivació UCA Jove.</p> <p>Derivació als diferents recursos especialitzats.</p> <p>Intervenció conjunta amb el policia tutor.</p>
Menors institucionalitzats	
<ul style="list-style-type: none"> • ACOMPANYAMENT • Treball individual en competències personals amb l'alumnat • Entrevista (tutoria ordinària) amb alumnat i les seves famílies • Observació • INFORMACIÓ/FORMACIÓ • Tallers de competències parentals (amb Serveis Socials) 	<p>Entrevista amb l'alumnat i les seves famílies.</p> <p>Seguiment del cas amb persones de referència dels diferents serveis, tècnics, centres de protecció i seguiment de casos individuals a la Comissió de serveis socials d'atenció primària, així com equip d'orientació, PTSC...</p> <p>Derivació del cas (RUMI i comunicació a Protecció de Menors).</p>
Diversitat sexual i identitat de gènere	
<ul style="list-style-type: none"> • INFORMACIÓ/FORMACIÓ • Xerrades i tallers d'igualtat, diversitat i identitat de gènere • SUPORT GRUPAL: • Grups de treball autogestionats per alumnes de diferent orientació sexual 	<p>Intervenció individual/ familiar.</p> <p>Informació, orientació i assessorament per a contextualitzar la situació que s'està vivint, sobre els recursos existents.</p> <p>Mediació familiar.</p> <p>Derivació a serveis especialitzats.</p> <p>Derivació a Consulta Jove.</p> <p>Acompanyament als serveis especialitzats.</p>

PREVENCIÓ	INTERVENCIÓ
Gestió emocional	
<p>ESPAI TUTORIAL: tutories individuals/grupals periòdiques i específicament amb alumnat que pugui tenir dificultats en el pas de l'escola a l'institut</p> <p>INFORMACIÓ/FORMACIÓ</p> <p>Xerrades, vídeos a les tutories que es basin en experiències reals</p> <ul style="list-style-type: none"> Actuacions preventives coordinades amb l'equip docent, famílies i serveis externs 	<p>Sessions individuals de treball emocional (contenció, acompanyament, suport, escolta...).</p> <p>Treball grupal a tutories (<i>roleplaying</i>, sociograma...).</p> <p>Tallers d'habilitats socials, de gestió emocional a partir de dinàmiques vivencials.</p> <p>Actuacions consensuades amb l'alumnat (contracte pedagògic...).</p> <p>Derivacions a serveis externs.</p> <p>Cercles restauratius.</p> <p>Treball familiar.</p>
Inserció sociolaboral	
<ul style="list-style-type: none"> INFORMACIÓ/ORIENTACIÓ dels alumnes cap a recursos formatius, intentant que continuïn dins el sistema educatiu 	<p>Informació, orientació, derivació i acompanyament a recursos ocupacionals a nivell individual i també grupal.</p> <p>Pla d'intervenció amb alumnat que vol sortir del sistema educatiu: orientació al món laboral (en coordinació amb tutor i EO).</p>
Violències masclistes	
<ul style="list-style-type: none"> SENSIBILITZACIÓ/FORMACIÓ Tallers i xerrades i altres actuacions (<i>performances</i>, lectures manifest, <i>haka</i>...) d'educació afectiva sexual, l'amor romàntic... ORIENTACIÓ Assessorament tutors/es Habilitats socials 	<p>Detecció, atenció i derivació de casos de violència de gènere i fills/es víctimes de violència de gènere.</p>

Tot i que la definició d'aquests àmbits dona a entendre una visió de la intervenció molt centrada en problemàtica i en l'alumnat, es preveu l'actuació del TISOC des de la doble vessant de la prevenció i la intervenció. En pràcticament tots els àmbits s'estableixen estratègies que permeten la detecció, el seguiment i la intervenció de casos, bé a través de la intervenció directa bé a través de la derivació quan sigui necessari.

Pel que fa la prevenció, la majoria d'actuacions tenen el format de tallers i xerrades tant informatives com de sensibilització, en la major part concebudes a partir de recursos externs, tot i que també s'esmenten iniciatives que impliquen una participació més directa d'agents implicats com puguin ser l'alumnat (diversitat sexual i identitat de gènere), les famílies (absentisme, gestió emocional) o el professorat (gestió emocional, violències masclistes).

Els àmbits de l'educació emocional i aspectes de gènere s'entenen com a elements que han de ser transversals i es proposen estratègies que impliquin una transformació de les mateixes dinàmiques

de funcionament del centre, com puguin ser l'habilitació d'espais específics i la coordinació amb el claustre per a la implementació d'un determinat aspecte dins el currículum i funcionament ordinari dels processos d'ensenyament i aprenentatge.

QUADRE 2. TREBALL EN XARXA I RECURSOS PER ÀMBITS

Treball en xarxa	Recursos
Absentisme escolar	
Comissió d'absentisme (amb Serveis Socials i policia)	
Comissions mensuals amb el centre de referència i reunions de seguiment de casos	Serveis Socials Servei de Protecció de Menors
Coordinació amb les famílies (informació, seguiment, derivació...)	Fiscalia de Menors
Coordinació en casos de famílies conjuntes per consensuar actuacions (PTSC/ED)	Policia tutor PTSC
Derivacions i seguiment	
Assetjament escolar	
Comissions de seguiment de casos individuals (Serveis Socials)	Policia tutor Policia Nacional Guàrdia Civil
Projecte comunitari: mensual	CEPCA APFEM
Consum de drogues i addiccions	
Derivació i seguiment de casos	Policia tutor Consulta Jove
Implementació i seguiment de programes	UCA Jove i Projecte Jove PADIB
Menors institucionalitzats	
Comissions de seguiment de casos individuals mensuals i/o setmanals	Serveis Socials Policia tutor: depenent de la demanda
Coordinació amb els educadors dels centres de Protecció de Menors depenent de la demanda	Protecció de menors (tècnic del cas i equip professional del centre de menors): seguiment regular Orientadors PTSC d'altres centres educatius
Diversitat sexual i identitat de gènere	
Seguiment de casos amb els Serveis Socials i altres serveis o entitats on es deriven casos (Consulta Jove, Fundació IRES...)	Serveis Socials municipals Consulta Jove Fundació IRES
Projectes en comú amb els Serveis Socials, sobretot en temes relacionats amb la igualtat i la diversitat	Ben Amics Palma Activa
Contactes puntuals amb els serveis i les entitats amb qui s'organitzen xerrades, tallers específics (Ben Amics...)	Crhysallis Balears diversa COPIB Convivèxit

Treball en xarxa	Recursos
Gestió emocional	
Comissions periòdiques amb serveis externs (seguiment mensual)	Serveis Socials municipals Ajuntament de Calvià DINAMO CIJ Lluçmajor Casal de Joves Algaida Fundació Patronat Obrer F. Rafa Nadal CMSS Projecte Girasol – Amadip – Amadiba
Contactes puntuals	Convivèxit Fundació Diagrama UCSMIA GREC Casals de joves
Inserció sociolaboral	
Coordinació amb recursos especialitzats per la derivació i seguiment dels casos Sessions orientatives per alumnes dels centres de secundària a diferents entitats i serveis Derivació a diferents serveis específics; acompanyament d'alumnes als diferents recursos per a entrevistes individuals Seguiment: coordinació amb els Serveis Socials per fer un pla d'intervenció dels diferents casos (establir seguiment, acompanyaments...)	FP Dual a diferents IES SOIB Jove Serveis Socials IFOC (Calvià) Palma Activa Ajuntament dels pobles (servei recerca de feina municipal) Fundació S'Estel Cooperativa Jovent Fundació Patronat Obrer Toth Educatiu - Amadiba Cambra de Comerç Aula Cultural Amadip-Esment Girasol Amadiba Fundació Intermedia Fundació Diagrama Probens Aproscm
Violències masclistes	
Actuacions des de la Comissió de Coeducació i de Convivència	Creu Roja Joventut Fundació IRES Institut Balear de la Dona UVASI/UTASI CIJ (Lluçmajor) Casal de Joves (Algaida) Associacions LGTBI Ajuntament de Calvià

Pel que fa als recursos, la documentació interna sol referir-se exclusivament als recursos externs. És cert, emperò, que, quan s'estableixen les actuacions, es tenen en compte també els recursos interns (la comunitat educativa). Aquesta integració del concepte recursos externs (comunitat social) i recursos interns (comunitat educativa) s'ajusta en major mesura al concepte que tenen els TISOC.

A l'hora de definir el treball en xarxa, els TISOC el vinculen exclusivament als recursos externs. Per a ells, els recursos interns són l'equip d'orientació, l'equip de tutors i equip docent, sense incloure-hi ni les famílies ni l'alumnat. La comunitat educativa està integrada dins les intervencions a nivell conceptual, més com un usuari destinatari/beneficiari de les intervencions que un recurs, però, de fet, la definició de les actuacions reflecteixen la col·laboració amb ella.

QUADRE 3. RECURSOS QUE FORMEN PART DE LA XARXA

Administració autonòmica	Administració insular i local	Societat civil
<p>Conselleria de Treball</p> <ul style="list-style-type: none"> - SOIB Jove (Conselleria de Treball) <p>Conselleria de Salut</p> <ul style="list-style-type: none"> - Unitat de Conductes Addictives - Jove (UCA) - Unidad Comunitaria de Salud Mental de Infancia y Adolescencia (UCSMIA) - Pla d'Addiccions i Drogodependències (PA-DIB) - Consulta Jove (programa d'educació per a la salut) <p>Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració</p> <ul style="list-style-type: none"> - Institut Balear de la Dona - Fundació S'Estel <p>Conselleria d'Educació</p> <ul style="list-style-type: none"> - Convivèxit - FP Dual 	<p>Consells insulars</p> <ul style="list-style-type: none"> - Servei de Protecció de Menors - Unidad de Valoración y Unidad Terapéutica de Abuso Sexual Infantil (UVASI/UTASI) / IMAS - Centro de Estudios y Prevención de Conductas Adictivas (Consell d'Eivissa) <p>Ajuntaments</p> <ul style="list-style-type: none"> - Serveis Socials - Treball (IFOC/Calvià, Palma Activa / Palma o altres espais de recerca i orientació laboral) - Joventut (centres d'informació juvenil, serveis de dinamització juvenil, calsals de joves) <p>Altres organismes</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fiscalia de Menors - Guàrdia Civil - Policia Nacional - Policia tutor 	<p>Entitats socials</p> <ul style="list-style-type: none"> - Amadiba - Amadip-Esment - APFEM - Aproscom - Girasol - Balears diversa - Ben Amics - Crhysallis - Cambra de Comerç - Cooperativa Jovent - Aula Cultural - Creu Roja Joventut - Fundacions: Rafa Nadal / Diagrama / Intermedia / IRES / Patronat Obrer - GREC - Probens - Projecte Jove - Col·legi Oficial de Psicologia de les Illes Balears

Pel que fa a la valoració d'aquests serveis, s'ha realitzat un qüestionari per als professionals dels recursos externs amb els quals s'ha col·laborat.

El 94 % (29) de les respostes del qüestionari han vingut de professionals de l'administració pública local (76 %), insular (17 %) i autonòmica (7 %). Només el 6 % de les respostes han estat de professionals d'entitats del tercer sector. Els serveis d'on provenien els professionals de l'administració local eren els serveis socials comunitaris bàsics (77 %), serveis de joventut (18 %) i policia (5 %).

Tot i que pareix que haver-hi un coneixement elevat de les tasques i funcions dels TISOC (55 %) encara hi ha una proporció molt elevada de professionals que no té clar el seu rol als centres educatius. Les entitats afirmen tenir un elevat nivell de col·laboració amb els TISOC, tant pel que fa a la intensitat dels contactes (68 %) i l'accessibilitat i facilitat de contacte (97 %), com el nivell de coordinació (81 %).

En general, una proporció elevada (68 %) de les entitats considera important la tasca desenvolupada pels TISOC amb els seus usuaris i valoren la seva incidència en la prevenció de situacions de risc adreçada a alumnat de secundària (68 %). De la mateixa manera, també una elevada proporció de les entitats considera clau l'acció coordinada amb els TISOC en la promoció de la integració de l'alumnat i les seves famílies (81 %).

Així mateix, un gran percentatge d'entitats reconeix que el programa TISOC té en compte els diferents contextos que operen amb l'alumnat en situació de risc social (serveis socials, educatius, sanitari...), tot i que un 20 % veu encara la necessitat de millora del programa.

Les observacions que els professionals de les diferents entitats fan sobre el programa TISOC són, en general, molt positives. Es reconeix la necessitat d'aquesta figura així com la importància d'expandir-la a tots els centres educatius i mantenir-la en el temps. Segons les entitats, la incorporació de la figura del TISOC ha permès millorar la coordinació de les entitats amb el centre, una comunicació més fluida i la possibilitat de posar en marxa més intervencions conjuntes i més eficients. D'altra banda, també s'apunta el fet que amb aquests professionals s'ha permès ampliar els àmbits d'actuació conjunts entre centre educatiu i els serveis comunitaris incrementant la implicació de les entitats de barri i fomentant la creació d'una xarxa consistent, tant a nivell de municipi com entre diferents municipis que comparteixen centre.

Per a les entitats, la figura dels TISOC representa donar valor a la tasca preventiva i d'intervenció a partir d'una mirada global i integradora dins el centre educatiu, molt necessària en un context de manca de recursos i coneixements per abordar determinades problemàtiques dins els centres. Valoren positivament la flexibilitat i versatilitat d'aquesta figura per la seva major capacitat d'actuar en diversos àmbits tant a dins com a fora dels centres. Finalment, també exposen que és una figura interessant per promoure la implicació de les famílies, sobretot d'alumnat amb dificultats socials, en l'educació dels seus fills/es.

4. VALORACIÓ DE LA FIGURA DELS TISOC ALS CENTRES DE SECUNDÀRIA EN EL CURS 2018-2019

La valoració que fan els centres de la intervenció dels TISOC, tot i que en línies generals és molt positiva, no sempre coincideix amb la valoració que en fan els mateixos educadors. A partir de les qüestions plantejades en les entrevistes i en el GAC, es pot classificar el discurs en diverses àrees:

1. Reconeixement de la figura del TISOC als centres: necessitat i potencialitats de l'educador social als centres.
2. El paper que desenvolupen els TISOC als centres: integració i coordinació de/amb la figura (notes metodològiques).
3. Reptes i línies d'actuació futures: continuïtat de la figura i gestió d'equips.

Tenint en compte la novetat de la presència de l'educador social en els centres educatius de la nostra comunitat no és d'estranyar que encara no hi hagi un rol ben definit de la figura. Aconseguir el reconeixement dels centres forma part d'un procés necessari que ha de ajudar a configurar noves dinàmiques de col·laboració amb els docents i orientadors que optimitzin els resultats de les intervencions.

El TISOC constitueix un recurs (molt necessari) que contribueix a agilitzar i distribuir la feina dels equips d'orientació. Es destaca que la figura ha representat una millora notable en l'aplicació dels protocols d'absentisme i en la intervenció amb alumnat en risc. En canvi, però, cal seguir definint el rol dels TISOC com a figura de prevenció i el seu model d'intervenció.

El consens en la selecció dels projectes és un aspecte cabdal en la motivació i coordinació entre els diferents professionals del centre. Aquest model col·laboratiu exigeix deixar més clar l'abast d'actuació d'uns i altres per tal d'encaminar-se cap a una experiència de col·laboració suficientment duradora i consistent perquè permeti consolidar la figura. En aquest sentit, calen eines que contribueixin a un major coneixement dels educadors socials, a través d'instruments, com per exemple instruccions o algun protocol d'acollida que faciliti als altres professionals conèixer amb més profunditat quines són les funcions, els àmbits, les possibilitats d'intervenció i l'orientació amb què intervenen.

En aquest sentit, també es planteja la necessitat d'afavorir les reunions de tutors i explorar les possibilitats d'espais nous (per exemple, el pati) que permetin l'establiment de vincles amb la comunitat educativa.

5. EL PAPER DELS TISOC ALS CENTRES

Els centres valoren molt positivament la flexibilitat i capacitat d'adaptació del TISOC, que contrasta amb la suposada rigidesa dels docents, la immediatesa en les intervencions i en la resolució de conflictes gràcies precisament a aquesta flexibilitat. Aquesta versatilitat és també considerada per ells mateixos com la seva principal fortalesa atès que els permet innovar i posar en marxa

intervencions que responen a necessitats no previstes en la programació; a més d'aportar perspectives, metodologies i formes d'abordar una intervenció que són noves per als docents però que contribueixen a transformar les dinàmiques tradicionals dels centres.

Un altre dels aspectes que també valora el centre és la capacitat dels educadors socials (s'entén que major/millor que la dels docents) per establir vincles i relacions positives tant amb l'alumnat com amb les famílies i amb la comunitat. De fet, el TISOC mateix també considera com una fortalesa important el rol de mediador que exerceix entre les famílies i els centres, que contribueix, en gran mesura, a reduir la conflictivitat, fomentar la cooperació i transformar les actituds d'un envers de l'altre. De la mateixa manera, es considera també altament positiva l'oportunitat de treball en xarxa amb la comunitat, a partir de la inclusió del TISOC en comissions comunitàries d'àmbit municipal.

6. LA CONTINUÏTAT DELS TISOC I ALTRES REPTES DE FUTUR

La continuïtat de l'experiència sembla ser un altre dels aspectes que més preocupa tant als centres educatius com als mateixos TISOC. Els centres remarquen l'estabilitat d'aquesta figura no sols com una garantia de millora del funcionament del centre, sinó des d'una visió de retrocés o perjudici que suposaria per als centres perdre-la: "suposaria deixar d'atendre unes necessitats molt importants, deixar sense referent un determinat alumnat i tornar enrere en el treball en xarxa i comunitari" (equip directiu).

Juntament amb la preocupació per la continuïtat de la figura, es destaca el reconeixement del perfil específic de l'educador social com el professional que millor s'ajusta a la figura, tant pel que fa a les competències com a la capacitat de complementar les intervencions que es puguin per part dels docents, equips directius i equips d'orientació. En aquest sentit, es posa en valor l'educació social i la necessitat, per tant, de consolidar el seu espai propi dins els centres educatius. La possibilitat que, en el procés de consolidació de la figura en el sistema educatiu, es pugui donar cabuda a altres perfils professionals —com succeeix en el cas dels PTSC— es valora de forma negativa, ja que es considera que el perfil professional més ajustat és el d'educador social.

Dins la mateixa idea de la continuïtat i consolidació de la figura, apareix també la valoració altament positiva de la coordinació. En aquest sentit, els TISOC expressen la seva satisfacció amb el funcionament del curs actual i consideren una important oportunitat de treball futur el reforç de la coordinació (amb un equip específic, amb reunions trimestrals...). Una bona coordinació, segons els TISOC, ofereix l'oportunitat d'intercanviar experiències i així conèixer i valorar formes de funcionament i dinàmiques diferents que enriqueixen la pròpia intervenció.

7. CONCLUSIONS

La valoració externa de la figura del TISOC és molt positiva, principalment per la seva contribució a la millora de la comunicació i coordinació del centre amb l'exterior; i l'obertura de nous àmbits d'actuació i intervencions conjuntes. Les entitats externes consideren que la figura dels TISOC

suposa una mirada global que permet una acció preventiva i d'intervenció ajustada a les necessitats existents als centres educatius. El TISOC aporta noves perspectives, metodologies i formes d'abordar la intervenció que contribueixen a transformar les dinàmiques tradicionals dels centres. Disposen de capacitat per establir vincles i relacions positives tant amb l'alumnat com amb les famílies (principalment les més vulnerables) i amb la comunitat. En relació amb la comunitat, el TISOC promou la creació de xarxes socioeducatives dins els municipis i entre diferents municipis que comparteixen centres educatius.

Es valora la seva flexibilitat, versatilitat i capacitat d'actuar en diversos àmbits tant a dins com a fora dels centres. També, la immediatesa en les intervencions i en la resolució de conflictes gràcies precisament a aquesta flexibilitat. Aquesta posició permet als educadors innovar i posar en marxa intervencions que responen a necessitats no previstes. Per tant, el TISOC és vist com un recurs que agilitza els processos d'intervenció i complementa la tasca dels equips d'orientació. Es destaca l'aportació en l'aplicació dels protocols d'absentisme i intervenció amb alumnat en risc.

Els mateixos TISOC consideren com a fortalesa aquesta versatilitat i rol de mediador que exerceixen als centres i entre les famílies i els centres, fet que contribueix a reduir la conflictivitat, fomentar la cooperació i el treball en xarxa amb la comunitat. Tot i així, afirmen que la seva capacitat d'establir vincles es veu condicionada pel fet que els centres solen "assignar" als TISOC casos d'alumnat conflictiu, decisió que pot arribar a saturar el seu temps i capacitat de dedicació, i dificultar la introducció d'una perspectiva més preventiva i global.

Davant la tendència a una concepció "intervencionista" que els centres tenen de la figura del TISOC, aquests reclamen un major coneixement dels àmbits i la orientació amb què poden intervenir. Això ajudaria a assolir un model col·laboratiu efectiu. Aquest coneixement podria millorar bé a través de les instruccions de l'equip d'orientació, bé a través d'algun protocol d'acollida que faciliti als altres professionals conèixer quines són les funcions.

Una definició i coneixement del rol i de la figura del TISOC permetria un reconeixement per part dels centres i facilitaria les dinàmiques de col·laboració amb els docents i orientadors. A més, fent una valoració de la continuïtat i del procés de consolidació de la figura professional en el sistema educatiu, es realça la necessitat de respectar el perfil professional de l'educador social. Es considera tan important la permanència dels trets d'identitat professional de l'educador/a social com l'acollida i reconeixement per part del centre educatiu. La reivindicació de la seva identitat professional permet l'aprofitament de tot el seu potencial d'intervenció i de les seves competències específiques. Alhora, cal un ajustament a un nou context d'intervenció i a equips formats per personal de l'administració educativa. A part, els centres compten amb unes dinàmiques i un organigrama de funcions establert. En aquest context, el TISOC no és una figura institucionalitzada però aquest mateix fet és molt valorat per part dels centres: la flexibilitat horària, versatilitat i respostes noves i immediates.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Arrikaberri, M.; Caballero, M.; Huarte, J.; Tanco, C.; Biurrun, A.; Etayo, Y.; Urdániz, S. (2013). «Educadoras y educadores sociales en los centros educativos. Hacia una integración Orgánica y Funcional en la Comunidad Foral de Navarra». *RES Revista de Educación Social*, 16.

Castillo, M. (2013). «La aportación de los educadores y educadores sociales a la escuela: nuevas competencias, nuevas posibilidades». *Revista de Educación Social*, 16, 1-11.

Galán, D.; Castillo, M. (2008): «El paper dels educadors socials en els centres de secundària: una proposta per al debat». *Educació Social. Revista d'intervenció socioeducativa*. 38, 121-133.

González, M. i Serrate, S. (2013). «El educador social en la resolución de problemas y mejora de la convivencia en el contexto de los centros escolares». A Pérez-Fuentes, M. C.; Molero, M. M. *Variables psicológicas y educativas para la intervención en el ámbito escolar*.

Menacho, S. (2013). «El educador social y la escuela. Justificación de la necesidad de la Educación Social en la escuela». *Revista de Educación Social*, 16.

Méndez, M. J. (2007). «La Universidad ante el reto de situar la Educación Social en la escuela». V Congreso Estatal de las educadoras y educadores sociales. La profesionalización: recorridos y retratos de una profesión. Toledo. Data 27-29 de setembre. Recuperat de www.eduso.net/congreso2007/comunicaciones/EJEIIIAsOCIAIENIAEsCUEIA.doc +&cd=1&hl=es&ct=clnk&gl=es

Muntada, M. (2017). *El "MOMENTO ZERO" del trabajo colaborativo*. Recuperat de: <http://blog.cumclavis.net/2017/02/el-momento-0-del-trabajo-colaborativo.html>

Ortega Esteban, J. (2008). «Presentación del monográfico 'Educación Social en la Escuela'». A *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 15: 8-12.

Ortega Esteban, J. (2014). «Educación social y enseñanza: Los educadores sociales en los centros educativos, funciones y modelos». *EDETANIA* 45, juliol 2014, 11-31.

Parcerisa, A. (2008). «Educación social en y con la institución escolar». A *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 15: 15-27.

Serrate, S. (2018). «Más allá de los muros de la escuela. Retos para el encuentro entre educación escolar y educación social». A Colectivo JIPS. *Desafíos para la educación social en tiempos de cambio. Propuestas de trabajo para la intervención socioeducativa*. Málaga: Ed. Aljibe.

Vilar Martín, J. (2016). «El legado pedagógico del siglo XX para la escuela del siglo XXI». *Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa*, 121-122.